

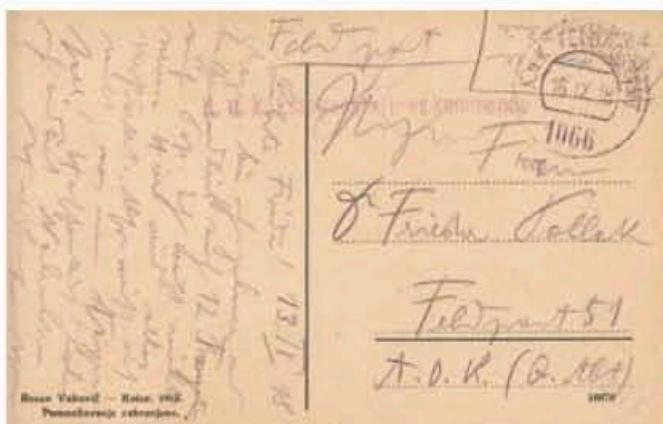
Kotor 1914 - 1918 (II)

Lubor Kunc (lubor.kunc@seznam.cz)

Obr. 18 - disperzírený dopis, odeslaný z vojenské základny Zelenka na záložné vojenskou jednotku do Prag prostřednictvím polní pošty 267, používající uherský typ R-razítka (1918).

Ná samém konci války v srpnu 1918 vznikla v Kotoru ještě druhá polní pošta, nesoucí číslo poštačkové 1066 (obr. 19), která ovšem nejdoulařila přiměřené osvobození námořní základny, ale říšavu Armeo Gruppe Albanien, který mohl kontrolovat nebezpečné situaci rakouských vojsk v nedaleké Albánii. Významný vlnák je, že tato nová polní pošta již nemohla využívat na vlastním albánském území a od počátku do konce své existence působila v historickém „soulu“.

Obr. 19 - pošta, poslaná v srpnu 1918 na polní poštu 1066 (Armeo Gruppe Albanien).

Pohled rakouských polních pošt, diškrakových v Kotoru:

Označení razítka	Rozlišovací písmeno	Obrázek v článku	Raz. od	Raz. do
Etappenpostamt 267	žádné	12 & 17	1/1916	11/1918
Etappenpostamt 267	a		2/1917	11/1918
Etappenpostamt 267	b	18	3/1918	11/1918
Etappenpostamt 267	c		5/1918	11/1918
Feldpostamt 1066	žádné	19	9/1918	11/1918
Feldpostamt 1066	a		9/1918	11/1918

Asi nejznámější událostí v Boce Kotorské byla vzpoura námořníků v roce 1918. Její příčinou nebyla ani tak situace v rakousko-uherském námořnictvu, jako spíše únava z dlouhé války a radikalizace chorvatských a italských matrosů, kteří pod vlivem bolševické revoluce z listopadu 1917 a podpisu Brest Litevského míru v lednu 1918 (uzavření ruské fronty) očekávali brzký konec války a rozhodli se jej uspíšit vlastním vojenským vystoupením. Vzpoura trvala od 1. 2. do 3. 2. 1918 při účasti přibližně 4 000 námořníků, vedených Antonem Grabarem, Jirko Sisgoričem, Mate Berničevičem, S. Sesanem

(Chorvaté), Gustavem Stonawskim (Polák) a Františkem Raschem (český Němec). Zejména posledně jmenovaný je pro nás zajímavou osobou, jelikož jeho otec sloužil jako pošták v Opavě a sám František Rasch působil v pozemním personálu základny námořního letectva v Kumboru u Kotoru.

Vzpouru se zúčastnily posádky lodí **Sankt Georg** (křižník), **Gika** (doprovodní loď ponorkového loďstva), **Kaiser Karl VI** (křižník), **Kaiser Franz Joseph I** (křižník), **Monarch** (obranná loď) a **Kronprinz Erzherzog Rudolf** (obranná loď, doprovodnice, odeslanou z této lodi viz na obr. 20). Vzpouru podporovaly i posádky lodí **Holgoland** (křižník) a **Novara** (křižník) a torpédoborec **Tátra**, **Husák**, **Dinara**, **Balaton**, **Orjen** a **Csepel**, které se však ke vzpotu otevřeně nepřipojily a nadále respektovaly své oficiální velení.

Ke vzpotu se nepřipojily ani posádky útvary námořnictva s výjimkou ponorkových a leteckých útvarek, takže byla relativně rychle potlačena. První vzbouřencům stál **kontraadmirál Alexander Hansa**, velitel křižníkové flotily, a **polní zbrojmistr Gusseck**, velitel námořní základny Boča Kotorská. K dispozici měli během lodi **Erzherzog Karl**, **Erzherzog Friedrich** a **Erzherzog Ferdinand Max** (obr. 21) a pobělohřbeté dělostřelectvo. Potlačení vzpoury podporilo i Německo zapojením eskadry svých ponorek. Důsledkem německo-rakouského tlaku bylo rozdrobení vzpoury, kdy se podařilo převést dřívější ústřílenky ke kapitulaci, takže nakonec zůstaly vzbouřeny posádky křižníků **Sankt Georg**, **Kaiser Franz Joseph I** a obranné lodi **Kronprinz Erzherzog Rudolf**. Téměř polovina německých ponorek torpédovým útokem, pokud se sami nevzdali. Ukončení vzpoury nakonec posádky těchto plavidel odbíhaly dne 3. 2. 1918.

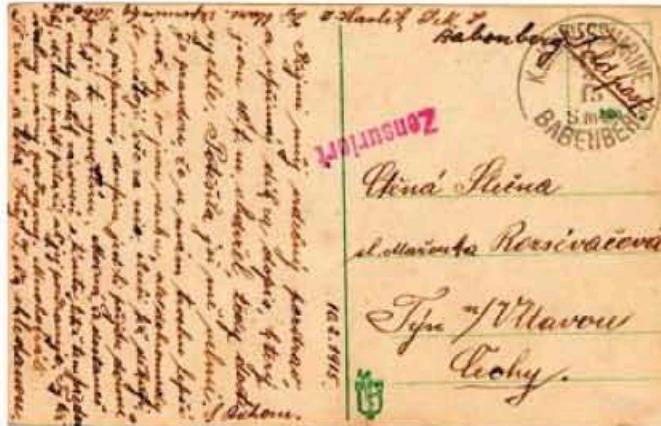

Obr. 20 - Dopisnice polní pošty, odeslaná z obranné lodi Monarch

Obr. 21 - propagační pohlednice, ukazující zmíněné bitevní lodi v rejde kotorského přístavu (1916)

Výpozra znamenala nejen zatíčení 800 jejich účastníků a popravu 4 vůdců výpozry (vykonanou dne 11. 2. 1918), ale i odevzdání velitele rakousko-uherského námořnictva, viceadmirála M. Něgrovana a jeho nahrazení kontradmirálem M. Hartnym de Nagybanya, který se tak stal posledním velitelem Kriegsmarine. Do konce války byla vojenskými trhouny odšoufena přibližně jen polovina zadržených účastníků výpozry, nejnebezpečnější z nich byli vězněni na palubě lodi *Babenberg* v Puli (obr. 23), mezi nebezpeční zajatce byli umístěni do věznice Staré Graditka. Rakouským úřadem se však nepodařilo dopadnout dva z vůdců výpozry: Sesan a Stomawski jim doslova „ukázali“ před nosem hydroplánem K 207 do Itálie!

Obr. 22 – pohlednice, odeslaná 11. 2. 1915 z paluby lodi *Babenberg*

Při strážném výlincovi výpozry jsou zatčeni i ponorkové a letectví ústavy, působící v Boce Kotorské. Přidělujeme se na ně blíže. Boce Kotorská byla sídlem jedné ze dvou rakouských ponorkových základny (obr. 23), která sloužila 2. ponorkové flotile. S kotorskou ponorkovou základnou je spojena i nejdéle rakouská ponorková plavba, mikulčínská ponorka U 27 roku 1916, která trvala 97 dní a ponorka při ní urazila trať dálkovou více než 4 200 námořních mil, vodoucí z Kotora do Turecka a spätky. Během napětína akci ponorky z kotorské základny bylo potopeno francouzské křižník Léon Gambetta v roce 1915, který provozoval ponorka U 8 pod velením G. L. von Trappes. Právě tato událost byla podstatnou kapitolou vodoucí státy Dohody k vytvoření jíž evropské námořní hranice v Otrantském údolí.

Rakouská ponorková loděvra byla poslána ponorkami německými, které byly trvale disponovány v Kotoru s cílem přidat v celém Středomoří novou možnost (obr. 24). Rakouské ponorky využívaly sluchátky místní polní polity č. 267, německé ponorkové námořnici pak měly k dispozici vlastní polní polity Marinenschiffspost č. 6, která v Kotoru připlatila již od prosince 1915.

Rakouskí námořníci však nepřeobdrželi jen na vodě, ale i ve vodouze jako představitelé námořního letectva (Seefliegerkorps). V Kotoru se jejich základna nacházela od roku 1914 v Kambaru nedaleko

Obr. 23 – pohlednice, odeslaný námořníkem, sloužícím na ponorce U 31 (19. 6. 1917 v Rijeci), nesoucí kašet velitelství ponorkové základny v Boce Kotorské

Obr. 24 – dobová fotografie, ukazující německou ponorku, plující Kotorskou zátokou (kolem r. 1917)

Herceg Novi (Castelnuovo), kde bylo k dispozici několik desítek hydroplánů (obr. 25). Námořní letectvo bylo využíváno zejména k hlídkové pobřežní službě, ale osvědčilo se i při útocích na nepřátelská plavidla či při obsazování Albánie. Piloti kotorské základny námořního letectva byli zřejmě prvními, kteří se podařilo potopit nepřátelskou ponorku vzdušným útokem. Stalo se tak roku 1916, když se hydroplánu L 135 (pilot W. Zelezny) podařilo hlubinnými minami potopit francouzskou ponorku *Foucault*. Opravdu jistou atletickou byl tento boj veden v rytířském duelu, rakouskí letečtí akrobati po signifikaci kapitulace francouzské ponorky odbočili zbyvající miny v bezpečné vzdálenosti od ní a všechny francouzské ponorkáře zachránili. Pouzdří se příslušníci námořního letectva přidali k trestnému jádru výpozry v Boce Kotorské a po jejich postloučení byli trestní potrestáni. Fr. Rasch byl zastřelen, jiní vězňovatelé a jejich žad byli vězněni a nejnebezpečnější z nich pak byli „za trest“ převezeni do Puly, kde vykonávali nejtěžší práce na místní základně námořního letectva.

Obr. 25 – pohlednice, odeslaná námořním leteckem ze základny

Kotor a Kotora (1918)

Konec války byl v Kotoru, mimořádně, „gratifikací nepravidelností“. Vše zůstalo rakouským ústupem z Albánie (obr. 26), vše následující stranou, pojetí výkluze vlastní kotorské základny blízce náplní své činnosti průběžných let. Naposled situace v Kriegsmarine vedla k faktickému běsplatného, v říjnu 1918 byly stavby či výpozry na palubách lodí povoleny významným povorem. Císař Karol I. nahradil generální admirála Hartnayha, aby přivedl celé rakousko-uherské námořnictvo pod vedeního jmena Kraljevství Srbské, Chorvatů a Slovinců (Království SHS). V Kotoru proběhla toto přestání dne 1. 11. 1918, kdy se jugoslávské vedení všech místních národních jednotek podporovalo kontradmirálem A. Catinelli von Obradic-Bevilacqua. Pozemní útvary se však tato změna nedotkla, ty respektovaly ještě další týden původní rakouské vojenské velení, reprezentované podmaršálkem Housekem. Pod jugoslávskou správu se pozemní zařízení v Boce Kotorské dostala až podpisem rakouské kapitulace dne 7. 11. 1918, od kdy všechny vojenské objekty v Kotorské zátoce převzal podplukovník

(Dokončení na následující straně)

S. T. Simovič jménem 2. jugoslávského pluku. Následující den připlula do Kotoru válečná plavidla Dohody (křižníky Waldeck Rousseau z Francie, Gloucester z Británie a Mirabello z Itálie), aby formálně vyhlásila převzetí celé oblasti do správy jménem Dohody. Území Kotoru bylo mírovými smlouvami roku 1919 oficiálně připojeno k Jugoslávii (obr. 27), jejíž státní i místní správa zde již působila před jejich podpisem.

Obr. 26 – poštovnice, odeslaná již během evakuace rakouských jednotek z Albánie pracovníkem hospodářského oddělení 19. armádního sboru z bosenského města Trebinje (16. 10. 1918)

Události z konce války měly dopad i na české vojáky a námořníky, působící v Kotoru, jejichž velitel přebral František Šebek z království Kaiser Franz Joseph I., kterému se podařilo využít a novou jugoslávskou správu města poskytnutí lodí

Obr. 27 – výstřízek průvodky se smíšenou frankaturou slovinské známky „Trhač“ 1. vydání (Mi. 101AI) se dvěma rakouskými známkami emise Znak 1916/17 (Mi 194), použitý v červenci 1919

„Filipa Ariselli“ pro transport Čechů z Kotoru do Rijeky. Ten proběhl kladně ve dnech 10. – 18. 11. 1918, kdy lodi Fregata Lüterschaffff-Bratmannem J. Sutorym bez problémů přepravila na 4 000 námořníků a vojáků do cíle své cesty, včetně se pak po žádosti deportací do Československa. Ne všechni našli námořnicku se ale rozhodli pro cestu domů, někteří naopak zůstali v Kotoru a nadále zde působili pod habsburskou jugoslávskou námořnickou. Pro většinu bývalých

Obr. 28 – pohlednice odeslaná bývalým českým námořníkem roku 1928 do ČSR

„maršálků“ a čs. turistů se pak Kotorsko stalo už jen cílem romantických či nostalgických cest... (obr. 28).

Až do dnešních dnů si Kotorská zátoka udržela důležité postavení mezi jadranckými přístavy. Pro současnou Černou horu je Kotorský Zaljev důležitou námořní lokaci, dnes však již většinou využívanou pro civilní a rekreační plavbu. Na závěr bych chtěl poděkovat panu Petru Rottovi (Alfafila Praha) za nalezení a poskytnutí výjimečné celistvosti, nesoucí razítko polní pošty č. 1066 (obr. 19), bez níž by tento článek nebyl úplný.

Literatura

- K. Kalis, A. Kohl: „Die Feldpost der K.u.K. Kriegsmarine im 1. Weltkrieg 1914-18“, ArGe Feld-und-Zensurpost, Graz/Wien, 2002
- Jindřich Marek: „Piráti svobody“, vydařil Svět křídel, Cheb, 2002
- Jindřich Marek: „Pod rakouskou vlajkou“, vydařil Svět křídel, Cheb, 2003
- H. Rainer: „Stempel-Handbuch der K.u.k. Feldpost in Österreich-Ungarn“, 2. Auflage, ArGe Feld-und-Zensurpost, Graz/Wien, 2003